

TYRESÖ TIDNING

Augusti 8/73 - 1 krona

Flora Danica

TYRESÖ SLOTT
med vackra porslinsamlingar

Se vidare sidan 4.

Ur Tyresö historia

När Tyresö slott till sommaren — den 15 maj — slår upp sina portar för en nyfiken och vetgirig allmänhet öppnar det liksom med sina bastanta flyglar stora famnen mot besökarna. Och bakom murarna hälsar de gamla ägarna välkommen med all den pompa de varit vana var och en från sin tid. Ty mäktiga har herrarna och damerna till Tyresö alltid varit. Riddaren Greger Mattsson Lillie var med om att avsätta riksföreståndaren under de eviga unionsstriderna på 1400-talet. Riksföreståndaren, som själv hade varit med om att avsätta konungen, Karl Knutsson, hette Jöns Bengtsson Oxenstierna och var tillika ärkebiskop. Det är första gången namnet Oxenstierna nämnes i Tyresö historia, men förvisso inte den sista. Även Lillies sondotter hade det besvärligt med överheten. Som änka efter Erik Ryning, fallen under bilan på Stortorget i Stockholm vid det stora blodbadet, fick Anna Lillie på Tyresö 1527 brev från kung Gustav, där han klagar över att fogden på Tyresö gör övervåld på Mäster Hans Hammarsmed och brukar fara efter honom med spånt armborst i skogen, och förvänar det konungen att hon kan tillstadsja dylikt, då Mäster Hans är riket genom sitt ämbete mycket nyttig. Fru Anna var en ung och rik änka och om henne utkämpade riddarna Staffan Sasse och Gudmund Slatte en tornering. Riddar Slatte vann bruden och Tyresö. Han sköts ihjäl av Dackes folk 1542. Anna Lillies sonsonson Nils Ryning dog barnlös och Tyresö ärvdes av hans moster Barbro Bielke, mamma till den store Axel Oxenstierna. Men rikskanslern tillhör inte mottagningskommittén ur det förgångna på Tyresö, utan hans broder, Gabriel. Han har särskild rätt till dessa gemak, ty det är han som har byggt dem. För faderns förtjänster och för sina döttrars skull upphöjdes sonen Gustav postumt till greve. Kvar på slottet satt hans änka, en av dessa berömda värdinnor på Tyresö, Maria Sofia de la Gardie, vars moder var Gustav II Adolfs ungdomskärlek Ebba Brahe. Grevinnan Maria var en föregångskvinna inom den svenska handeln och industrien. Hon startade stenkolsbrytning vid Höganäs och anlade vid Tyresö ett gevärsfaktori, mässings- och porslinsbruk och ett väveri, som årligen levererade 30.000 alnar kläde till armén. 1688 sålde hon bräder till Spanien. Men vid reduktionen förlorade hon som så många andra sin för-

mögenhet, och det lilla som var kvar tog banken vid hennes död. Familjejuvelerna fick pantsättas för att hon skulle få en hederlig begravning i koppar-kista. Och nästa värdinna på Tyresö blev hennes dotterdotter Maria Gustava Gyllenstierna, den vittra.

Hon fick ärva godset obeskuret, ty hennes ende bror hade blivit ihjälstucken i Karlskrona av en kaptenlöjtnant Krassow. Blessyrer var man inte ovan vid i familjen. Fadern, Christoffer Gyllenstierna, fick elva sår i slaget vid Lund och låg så länge på slagfältet, att han nästan blev alldeles blodlös. Husfrutalangerna hade Maria Gustava ärvt av sin farmor, den kända Pinntorpafrun. Om hon nu hade några talanger åt det hållet. Ty helst ägnade hon sig åt vitterhet. Hon räknas till Sveriges lärda fruntimmer och har utgivit »Tåreofter på svenska rim» och en översättning av Flavij Josephi judiska historia. Man kommer alltid att känna sig välkommen på Tyresö, ty där har funnits många härskarinnor och värdinnor. Det såldes aldrig före år 1800 utan byte ägare genom arv, och detta mestadels på kvinnolinjen. Maria Gustavas dotter ärvde det 1737. Hon var gift med fältherren Johan von Düring, som redan som 20-åring ansågs duglig nog att som överste föra eget regemente. Hans bror åtföljde Carl XII på ritten från Turkiet till Stralsund, där han stupade.

Dürings hade bara döttrar, varför Tyresö änyo ärvdes på spinnlinjen, först av äldsta dottern gift med riksrådet Scheffer. Han hälsar säkerligen turister välkomna till sitt slott, ty han har varit

van vid representation. Redan i sin ungdom var han diplomat och for till S:t Petersburg för att meddela, att rikstens ständer beslutat välja hertig Peter av Holstein till svensk tronföljare, efter Fredrik.

Scheffer var från början frihetsvänlig och icke kungasinnad. Men som så många andra blev han med åren reaktionär och såg i kungamaktens utvidgning rikets enda räddning. Han planlade och stödde Gustav III:s revolution, och satt under de ödesdigra dagarna 1772 på Tyresö. Scheffer, som var barnlös, skänkte sin förmögenhet till de fattiga, hans hustrus gick till system, som ogift och sjuklig aldrig fick någon egentlig glädje av sina rikedomar. Vid hennes död 1793 ärvdes Tyresö av hennes kusinbarn, av vilka Robert Vilhelm de Geer löste ut de övriga. Änyo stämplades på slottet. De Geer var invecklad i Anjala förbundets sammansvärjningar och reste 1808 till S:t Petersburg för att förhandla om planer att skilja Finland från Sverige. Han slog sig slutligen ned i Finland i Rysk tjänst, och då han inte mer hade användning för sina svenska gods, sålde han dessa, och Tyresö fick för första gången uppleva en köpehandling. Det var inte sista gången och till de gamla hovhållarna på slottet, som välkommande hälsar dagens besökare från stora trappan sällar sig Stackelbergar, Hörstadiusar och, framför alla, markisen. De andra har litet svårt för trappan. Det var markisen som byggde den.

C. B.-m.

Saxat ur TT nr 5, 1965